

Folkhemsfint

27 juni – 30 augusti 2015

Text: Länsmuseum Gävleborg

Foto: Tomas Jakobsson

Ur Länsmuseum Gävleborgs arkiv

Här presenterar Länsmuseet Gävleborg i samarbete med Gävlekeramikens vänner ett antal konstnärer och formgivare som varit verksamma vid Gefle Porlinsfabrik och Bo Fajans. Utställningen Folkhemsfint är en del i Gävlekeramikens vänner 20-årsjubileum.

”Om det vore så enkelt att kaffekoppens praktiska bruk borde vara tillräckligt för att bestämma dess form, så skulle vi inte haft någon servismodellernas historia.”

Ulf Hård af Segerstad

För den som dukar sitt bord med modernt svenskt porslin är det numera en självklarhet att kunna få veta vem som har formgivit servismodell och dekor. Men så har det inte alltid varit.

Så sent som på 1910-talet var de allra flesta industriprodukter för hemmet ritade av anonyma mönstertecknare. Mönster för porslin, textilier och tapeter skapades i jättelika ateljéer utomlands. Samtidigt fanns en växande

tro på att skönhet i hemmen skulle kunna bidra till ett bättre samhälle. Omsorgen om hemmet och bostaden blev en viktig del i det svenska folkhemsbygget.

Keramikindustrin låg i framkant när det gällde att göra svensk, konstnärlig formgivning tillgänglig i alla hem. I Gävles stora keramikfabriker öppnade sig nya arbetstillfällen för konstnärer. Men vilka var dessa konstnärer? Hur såg deras produkter ut? Och vad ägnade de sig åt i sin verksamhet som fria konstutövare?

”Man arbetar bättre, mår bättre, blir vänligare och gladare, i fall man i sitt hem möter vackra former och färger på de ting med vilka man omger sig.”

Ellen Key

Med maskinernas hjälp blev allting möjligt. Det som förr var tidskrävande lyxproduktion tillverkades nu blixtnabbt i massupplaga. Nya tekniker gjorde det lätt att dekorera föremålen. Kanske alltför lätt? Redan vid mitten av 1800-talet uppstod en kritik mot industrins ”smaklösa” och ”överdekorerade” produkter.

I Sverige var Ellen Key en av de första som förde fram kravet på god formgivning, även när det gällde de billigaste produkterna. Svenska Slöjdföreningen vidareutvecklade idéerna, bland annat i propagandaskriften *Vackrare vardagsvara* från 1919. Slöjdföreningen ville utnyttja industrins billiga produktionsmetoder för att tillverka vackra och välfungerande vardagsföremål till priser som var överkomliga för alla. Lösningen var att anställa konstnärer i industrin.

Redan 1914 inrättade Svenska Slöjdföreningen sin förmedlingsbyrå: ett slags arbetsförmedling, som arbetade för att knyta samman konstnärer och konstindustri. Arthur Percy anställdes via förmedlingsbyrån som konstnärlig ledare vid Gefle porslinsfabrik 1923.

”Lejonet och kaffekoppen – det unika konstverket och den enkla bruksvaran – måste från konstnärens sida bli föremål för samma grad av intresse.”

Gunnar Nylund

Diskussionen om konstnärernas roll i industrin kretsade nästan enbart kring behovet att försköna de enkla bruksföremålen i var mans kök. Tallrikar, tillbringare och kryddburkar fick uppgiften att bära fram de skönhetsupplevelser som skulle förädla svenska folket. Människors längtan efter prydnadsföremål ignorerades av designkritikerna, men visade sig svår att utrota.

I själva verket ägnades en hel del av konstnärernas arbetstid i keramikfabrikerna åt vaser, prydnadsfat och figuriner. En bidragande orsak var den prisreglering på brukskeramik som infördes under andra världskriget. När priserna på vardagsvaror hölls nere lönade det sig bättre för fabrikena att satsa på prydnads- och konstgods. 1940-talet har kallats årtiondet då det var ont om kaffekoppar men gott om vaser.

Men den viktigaste förklaringen är nog att människor i allmänhet tolkade begreppet ”skönhet i hemmen” på ett annat sätt än Svenska Slöjdföreningen. För de flesta räckte det inte med en aldrig så raffinerat formgiven vardags-servis. I ett vackert hem borde det också finnas ett eller annat föremål som bara var till för att avnjutas med blicken.

*”Varför är en tallrik vacker när dess kant pryds med fint
stiliserade blommor, men däremot ful när den har en dalkulla i
botten? Därför att det är löjligt att äta på en dalkulla!”*

Ellen Key

Idén att vackra hemmiljöer skulle skapa harmoniska och lyckliga människor levde kvar fram till 1950-talet. Men för att förverkliga den måste man först fostra människorna till goda konsumenter, som kunde fråga efter de ”rätta” varorna.

Både Ellen Key och Svenska Slöjdföreningen använde en retorik som i nutida öron låter hård och kompromisslös, späckad med adjektiv som tydligt underströk vad som var rätt och fel. Genom hisnande paralleller kopplades god formgivning ihop med demokrati. För den osäkre fanns ”godkända” produkter i handeln, stämplade med Svenska Slöjdföreningens emblem: SSF.

Jämförelser i bild var kanske det mest effektiva sättet att inpränta skillnaden mellan god och dålig formgivning. Metoden användes redan på 1850-talet, då South Kensington Museum i London inrättade ett särskilt *horror cabinet* med exempel på dålig smak.

Företrädarna för 1900-talets socialestetiska rörelse drevs säkert av en äkta vilja att göra världen bättre. Men hur skulle vi uppfatta den här sortens smakuppfostran i dag?

Arthur Percy, konstnärlig ledare vid Gefle Porslinsfabrik 1923–1960 och Lillemor Mannerheim.

Formgivare som är representerade i utställningen:

Georg Asplund 1873–1963

Började som porslinsmålarelev vid Rörstrand 1891 och arbetade sedan som porslinsmålare vid Rörstrand 1898–1911. Var verksam som porslinsmålare vid Gefle Porslinsfabrik under åren 1911–1917 där han även skapade egna dekorer.

Ingrid Atterberg 1920–2008

Under åren 1944–1963 var hon verksam vid Uppsala-Ekeby, från 1952 arbetade hon även för Gefle Porslinsfabrik och Karlskrona.

Kjell Blomberg 1931–1989

Examen från Högre konstindustriella skolan i Stockholm 1951. Var verksam på Gefle Porslinsfabrik 1952–1957. Formgav även glas åt Gullaskruf och Reimyre. Under åren 1956–1966 var han lärare i keramik på Konstfack.

Gabriel Burmeister 1886–1946

Han studerade vid Tekniska skolan och vid konstskolor i Paris och Stuttgart samt vid Konstakademien. Han blir den första konstnär som kommer till Bo Fajans under perioden 1922–1924 hyr Burmeister in sig hos företaget, han anställer också Allan Ebeling som sin medhjälpare.

Dorothy Clough 1930–

Studier vid Edinburgh College of Art 1948–1953. Arbetade vid Gefle Porslinsfabrik under åren 1954–1957. Hennes produktion dominerades av figurer.

Lillie Dahlgren 1904–

Arbetade som frilans på Bo Fajans 1956–1962.

Dorothy Clough, formgivare och konstnär vid Gefle Porslinsfabrik 1954–1959.

Ewald Dahlskog 1894–1950

Utbildade sig vid Tekniska skolan 1908–1912 och vid Konstakademien 1913–1917. Han är redan en känd konstnär när han 1929 får ett uppdrag av Bo Fajans. Han ska ta fram en ny kollektion keramik till Stockholmsutställningen 1930. Uppdraget leder till ett 21-årigt samarbete. Ewald Dahlskog övertar rollen som konstnärlig ledare efter Allan Ebeling.

Allan Ebeling 1897–1975

Studerade vid Tekniska skolan och vid Althins målarskola. 1922 kommer han till Bo Fajans som medhjälpare till Gabriel Burmeister, 1924–1928 är han konstnärlig ledare. Med honom inleds en helt ny epok i Bobergs historia. Företaget tar steget till att bli en konstindustri.

Christina Fiedler 1935–

Utbildade sig vid Konstfack i Stockholm och kom direkt därifrån till Bo Fajans 1958. Prydnadsserien Mistel med fruktservis och vaser i olivgrönt är hennes verk. Hon formger även teserviser och väggplattor fram till 1966 då hon slutar på företaget.

Nils Hansson 1900–1996

Studerade måleri vid Cleveland School of Art 1923–1928 och skulptur vid Cranbrook Academy 1936. Som skulptör formgav han 1938 två figuriner för Gefle Porslinsfabrik.

Eva Jancke Björk 1882–1981

Studerade från 1917 vid tekniska skolan och vid Högre konstindustriella skolan, hon deltog även i undervisningen vid Academie Collarossi i Paris samt vid Konstnärsförbundets skola. 1925 börjar hon arbeta som formgivare vid Bo Fajans. Hon är en av 1900-talets banbrytande kvinnliga konstnärer och har redan arbetat hos Orrefors och Rörstrand. Hennes fasta punkt är arbetet som lärare vid Slöjdföreningens skola i Göteborg. Därför blir det under sommaren som Eva Jancke Björk kan arbeta vid Bo Fajans. Hon återkommer hit varje år ända till 1956.

Lillemor Mannerheim, formgivare och konstnär vid Gefle Porslinsfabrik 1949–1950 samt 1952–1957.

Eva Jancke Björk, formgivare och konstnär vid Bo Fajans 1925–1956.

Barbro Löfgren-Örtendahl 1918–2005

Utbildad som tecknare vid Högre konstindustriella skolan. Under 1960-talet ritade hon dekorer för Gefle Porslinsfabrik. De mest kända är landskapstallrikar för Riksföreningen för reumatism.

Lillemor Mannerheim 1927–1994

Studerar vid Högre konstindustriella skolan 1945–1949. Anställd som formgivare 1949–1950 och 1952–1957 på Gefle Porslinsfabrik. Framför allt blir hon känd för sina djurfigurer men gjorde även servisdekorer

Arthur Percy 1886–1976

Studerade vid Konstnärsförbundets skola och fortsatte studierna i Paris under olika perioder, 1923 värvades han till Gefle Porslinsfabrik som konstnärlig ledare genom Svenska Slöjdföreningens förmedlingsbyrå. Percys insatser som formgivare ger Gefle Porslinsfabrik ett gott rykte för kvaliteten på form och dekorationer. Det stora genombrottet kommer vid Konstindustriutställningen i Paris 1925. Percy blir aldrig formgivare på heltid, utan arbetar tre, sedan fyra månader om året i Gävle. Resten av tiden kan han ägna sig åt sitt fria måleri. Han fortsätter som konstnärlig ledare ända till 1960.

Helmer Ringström 1916–2010

Utbildades till dekoratör och arbetade på Gustafsbergs Studio. 1942 kom han till Gefle Porslinsfabrik och var 1944–1980 verkmästare på dekoravdelningen. Han komponerade även många egna dekorer.

Mari Simmulson 1911–2000

Studerade vid Statliga Konstfacksskolan i Tallin. 1944 flyttar hon till Sverige och börjar arbeta på Gustafsberg. 1949 kommer hon till Uppsala-Ekeby och arbetar även på Gefle Porslinsfabrik

Sven-Erik Skawonius 1908–1981

Utbildades vid Tekniska skolan 1924–1927 och vid Kungliga Konsthögskolan 1927–1930. Var konstnärlig ledare vid Uppsala-Ekeby under 1950- och 1960-talen då han även formgav föremål för Gefle Porslinsfabrik.

Berit Ternell 1929–

Kommer från Göteborg och studerade vid Slöjdföreningens skola i samma stad. 1951–1953 samt 1955–1957 arbetar hon på Bo Fajans. Hon är den första utbildade industriformgivaren vid företaget. Under perioden 1957–1971 är hon anställd på Gefle Porslinsfabrik.

Anna-Lisa Thomson 1905–1952

Studerade vid Tekniska skolan 1924–1928. Arbetade på 1930-talet vid Gefle Porslinsfabrik och Uppsala-Ekeby. Idag är hon mest känd för sina stengodsvaser för Uppsala-Ekeby.

Eugen Trost 1898–1983

Trost utbildas till dekoratör vid några tyska fabriker. Som chefsdekoratör kommer han till Gefle Porslinsfabrik 1922 där han arbetar fram till 1963. Han skapar under denna tid även ett stort antal egna dekorer.

Ruben Wallström 1888–1953

Utbildas vid Högre konstindustriella skolan och på Althins målarskola. Börjar redan 1910 att arbeta som modellör på Gefle Porslinsbruk och sedan efterföljaren Gefle Porslinsfabrik. Under kriget får modellör Ruben Wallström förtroendet av ledningen att träda fram som självständig formgivare. Han skapar minst sex figurer åren 1941–1943 samt fruktservisen Mullbär 1943.

Willy Wessely

Var verksam vid Gefle Porslinsfabrik som dekoratör och mönsterritare 1919–1924.

Berit Ternell, formgivare och konstnär vid Bo Fajans 1951–1953, 1955–1957 samt Gefle Porslinsfabrik 1957–1971.

Chefsdekoratör Eugen Trost och formgivare Arthur Percy. Foto ca 1925.

Maggie Wibom, formgivare och konstnär vid Bo Fajans 1925–1933 samt Gefle Porslinsfabrik 1933.

Maggie Wibom 1899–1961

Är född och uppvuxen i Gävle. Efter studier vid Tekniska skolan i Stockholm börjar hon 1925 som dekoratör på Bo Fajans där hon blir kvar till 1933. Under åren 1933–1934 arbetar hon för Gefle Porslinsfabrik.

Märta Willborg 1906–1999

Studerade vid Tekniska skolan och Högre konstindustriella skolan 1927–1930. Arbetade på Rörstrands Porslinsfabrik. På Gefle Porslinsfabrik formgav hon under 1937 ett antal figuriner.

Tom Wilson 1926–1986

Studerade vid Konstfack 1948–1952 och kommer till Bo Fajans som praktikant under sina studier vid Konstfack på 1950-talet. Mellan 1961 och 1967 är han tillbaka som frilansande formgivare. Han komponerar teserviser, vaser och blomkrukor.

LÄNSMUSEET
GÄVLEBORG

Fri entré | Tis–fre 11–18, lör–sön 12–16 | Södra Strandgatan 20, Gävle | Tel 026–65 56 00
www.lansmuseetgavleborg.se

150629